

ԱՌԵՏԱԲԵՐ

«Ա.Ա. ԵՍ ՁԵՁԻ ՄԵԾ ՈՒՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՌԵՏԻՍ ԿՈՒՏԱՄ» : ՂՈՒԿ. Բ. 10

ՀԱՏՈՐ 30.

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ. ՄԱՅԻՍ 5. 1875.

ԹԻԻ 18

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Գէշի զործածուած շնորհներ : — Բարերարութիւն մը : — Բողոքական եկեղեցիներէն ոմանց օգնութիւնը սովելոց համար : — Շանթին մտաւորական խեղճութիւնը : — Ծառի վրայ ելլող ձուկ : — Թուրքիոյ Բողոքական բնչ կը պահանջեն : — Շամախիէն Նամակ մը : — Քաղաքական լուրեր : — Ծանուցումներ :

ԳԷՇԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԱԾ ԵՆՈՐՀԻՆԵՐ

«ԵՓՐԵՄԸ ԿՈՆԱՔԵՐՈՒՆ ԵՄԵՐ Է. զանիկա թող տուր» (Ուլս. Դ. 17.)

Բոլորովին և բացարձակապէս թողուիլ. մեզի խօսող ամէն ձայն, խղճի մտաց ձայնը՝ ներսէն, և նախախնամութեան ձայնը՝ դուրսէն, Յիսուսի ձայնը որ անոր խօսքէն կու գայ, բոլոր այս ձայները դադրած, անընդհատ և թերևս յաւիտենական լուծեամբ դադրած ունենալ. կըրնանք մտածել մարդկային հոգւոյ վիճակ մը վատթարագոյն քան զայս. Բայց և այնպէս բուն այս վիճակն է որուն բնականապէս և անդադար կը դիմեն անոնք որ ապաշխարելու պատեհութիւնը զանց կ'առնեն, իրենց կրկն թոյլտուութիւն կ'ընեն, և կը հեղձուցանեն Աստուծոյ ձայնը որ անոնց կը խօսի :

ԲԱՐԵՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ասկէ առաջ ցաւով սրտի լսած էինք թէ մօտերս Տրապիզոնի մէջ պատահած հրդեհը մեծ քրտս տուաւ Բողոքական եղբայրներէն Ֆիլիսեան պատ. Յակոբայ և Հաճի Պետրոս աղայի : Ստոյգ աղբիւրէ ընդունուած տեղեկութեան նայելով, պատ. Յակոբ 200 լիւրայի կորուստ ունեցաւ այս հրդեհին պատճառաւ, իսկ Հաճի Պետրոս աղայ՝ 500 լիւրայի : Այս ցաւալի արկածին մէջ Լուսաւորչական Հայերէն Վահանեան Վահան, Աղապապ և Աքսէնա էֆէնտիներէն առ Հաճի Պետրոս աղա ցուցուած մարդասիրութիւնը դուրսութեամբ յիշուելու արժանի է : Հաճի Պետրոս աղայի տունը գիշերուան մէջ այրեցաւ, և մինչդեռ նա վարձու տուն կը փնտռէր նոյն գիշերը, վերոյիշեալ էֆէնտի-

ներէն ընկալաւ, միւթարական խօսքերով հանդերձ, հրաւէր մը երթալ բնակիլ անոնց այս ինչ աեղոյ տունը որ յատուկ անոր համար պատրաստուած էր : Քանի մը օր ետքը, Հաճի Պետրոս աղա վերոյիշեալ էֆէնտիներուն կը հարցնէ տանը վարձքը, և պատասխան կ'ընդունի անոնցմէ թէ, քանի մը ամիս կրնայ առանց վարձու բնակիլ, թող իր հանգիստը նայի :

Ոչ ապաքէն աղնիւ օրինակ է այս բոլոր Հայ ազգին համար, որ, հաւատարեաց մասին կարծեաց տարբերութեան չնայելով, իրրեւ համարիւն և Գրիստոնեաց եղբարք, կարեկից ըլլան իրարու :

ԲՈՂՈՒՄԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԷՆ ՈՄԱՆՅ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈՎԵԼՈՅ ՀԱՄԱՐ

Այս սովի և սղութեան միջոցին, Թուրքիոյ այլեայլ կողմերուն բնիկ Բողոքական եկեղեցիներէն ոմանց գութը և նախանձը եղկեւեաց համար սրբազան պարաք մը կը դնեն մեր վրայ, Աւետարների միջոցաւ մեր շնորհակալութիւնը հրատարակաւ յայտնել :

Լանկայի եկեղեցւոյն կողմէն առաջ մեզի զրկուած էր սովելոց համար 90 լիւրա, ինչպէս որ Աւետարների մէջ ծանուցուեցաւ : Յետոյ նոյն եկեղեցին զրկեց 10 լիւրա ևս մեզի, և 30 լիւրա Եղգաւ : Սերաստիայէն ևս ընդունած էինք կանխաւ 12 լիւրա, ետքը 22 լիւրա և 65 դահեկան Այնթապէն զրկուեցաւ :

Այնթապի Բողոքականք յիշեալ գումարը զրկելէն ետքը, նոյն քաղքին մէջ գտնուող պանդուխտ սովելոց ալ 5 լիւրա տուած էին : Մօտերս Խարբերդէն նամակ մը առինք որուն մէջ սա ուրախալի լուրը կը տրուի : Յիշեալ քաղքին գիւղերէն Հիւսէյնիկ անուն գիւղը սովելոց համար ստորագրութիւն մը բանալ առաջարկուած է, և գիւղին Աւետարանական եկեղեցին առաջին հաւաքման

մէջ 7 Օսմանեան լիւրա և 10 դահեկան, Լուսաւորչականք ալ 2 լիւրա և 40 դահեկան տուած են : Նմանապէս Խույուլու գիւղին Աւետարանական եկեղեցին 2 լիւրա 70 դահեկան, և Մէզիրէի Աւետարանական եկեղեցին 80 դահեկան տուած են : Այսպէս ընդ ամէնը 13 Օսմանեան լիւրա հաւաքուելով մեզ զրկուեցաւ սովելոց համար :

Հոս հարկ կը համարիմ նաեւ ծանուցանել որ, Խարբերդու թէ Լուսաւորչական և թէ Բողոքական Հայերը կանխաւ գումար մը զրկած էին մեզի ի նպաստ յիշեալ եղկեւեաց :

Արդարեւ Ժողովրդին տկարութեանն ու աղքատութեանը նայելով անոր այսչափ եռանդն ու ջանքը գովելի են :

Վ. Ա. ՖԱՐՆՍՈՒՐՈՐԹ

Թաւա, 16 ապր. 1875

ԵՄԵՐ ԵՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԽԵՂՃՈՒԹԻՒՆԸ

Մեր Շանթ բարեկամը միշտ սպառնալիքներ կ'ընէ, ինչպէս որ Լոյսի 21^{րդ} թուոյն մէջ ալ ըսելով թէ, «Կայծակներ պիտի թօթափենք իրենց գլխուն՝ եթէ չզղաստանան» : Բայց մենք չենք հասկընար թէ ինչ են այն «կայծակները» և ինչ զօրութիւն կայ անոնց մէջ :

Կերևի թէ իր «թօթափած կայծակները» մեր դրածները յեղաշրջելով մեզի դարձունեն է, ինչպէս որ նոյն թուոյն մէջ մեր «Լոյս եւ Սեմէի» վերնագրով Աւետարների մէջ հրատարակեալ յօդուածը, յիշեալ վերնագրէն սկսելով, փոխելով «Աւետարներ և Սեմէի» ըրած և այնպէս յառաջ դացած է, այնպէս որ Աւետարներ չկարգացողները պիտի կարծեն թէ յօդուածը Շանթինն է. սակայն Շանթ այսպէս ընելով ոչ միայն կը յայտնէ գրական ասպարէզին մէջ իր խարդախութիւնը, այլ և իր մտաւորական խեղճութիւնը և փաստի չքաւորութիւնը, որոնց համար մենք ալ կ'ուզենք կարեկից ըլլալ անոր :

Կ. Գ. ԳԱՐԻԲԵԼԵԱՆ

Իւսկիւտար, ապրիլ 18, 1875

ԾԱՌԻ ՎՐԱՅ ԵԼԼՈՂ ԶՈՒԿ

Հնդկաստանի մէջ ձուկ մը գտնուեցաւ, որուն տեղացիք Բանիէրէ տունն կու տան, որ ծառի վրայ ելլող կը նշանակէ: Ասիկա Սիամի և Զինաստանի մէջ ալ կը գտնուի: Տալտորֆ Տանիմարգայի բնագէտը կը վկայէ թէ ինք ալ այս տեսակ ձուկ մը տեսաւ, որ լճի մը մօտ բուսած արմաւենույ վրայ կ'ելլէր: Երբ մարդը ձուկը տեսաւ, ձուկն արդէն երկրէն 5 ոտնաչափ բարձրացած էր: Ուրբերուն սուր փուշերովը ծառին կեղևը ճանկելով ինքզինք վեր մղեց:

Այս ձկան նշանաւոր յատկութիւններէն մէկն ալ սա է որ դիւսոյն վրայ տեսակ մը պարկ ունի, զոր ջրով կը լեցնէ, և երբ դեռէ մը ցամաքով ուրիշ գետ մը կ'երթայ, ինչպէս որ մերթ ընդ մերթ կ'ընէ, այն պարկէն կաթիլ կաթիլ կը վազընէ՝ աւանջներուն վրայ զանոնք խոնաւ պահելու համար:

Երբ անոր կեցած գետը կը ցամաքի, ինքզինք տղմին մէջ կը թաղէ, և դիւսոյն մէջ եղած ջրով կ'ապրի, մինչև որ գետը նորէն լեցուի:

Այս ձուկը մեծ պատերազմող է. երբ ասոնցմէ երկու հատ ջրով լեցուն ամանի մը մէջ դրուին, շատ կը գրգռուին. իրենց փուշերը վեր կը հանեն, անոնց ամբողջ մարմինը մետաղի շլացուցիչ գոյնով կը փայլի, ձուկերն ալ կ'սկսին իրարու հետ կռուիլ:

Սիամցիք շատ զուարճութիւն կը դգան այս ձկանց կռուիլը տեսնելով, ու տէրութիւնը բաւական եկամուտ կ'առնու անոնցմէ, որոնց հրամանագիր կը տրուի այս ձկանց պատերազմիլը ներկայացնելու:

ԹՈՒՐԻՒՅՑ ԲՈՂՈՒԹԱԿԱՆՔ ԻՆՉ ԿԸ ՊԱՆՁԱՆՔ

(Լեւանդ Հէրալտ մօտերս հետեւեալ նամակը հրատարակեց):

Թուրքիոյ Բողոքականք կը պահանջեն վայելել միևնոյն իրաւունքները և առանձնաշնորհութիւնները որ կառավարութեան վեհանձն երաշխաւորութեան ներքեւ ազատօրէն շնորհուած են Թուրքիոյ ուրիշ հպատակ ազգաց. միով բանիւ, Բողոքականք կը պահանջեն հասարակ իրաւունք:

Ոմանք կը ջանան թէ այս և թէ ուրիշ երկիրներու մարդոց հաւատացնել թէ Թուրքիոյ մէջ Բողոքականք ամէն իրաւունք կը վայելեն, բայց այսու դո՛հ չըլլալով կը պահանջեն նաև որ կառավարութիւնն օգնէ ի-

րենց ջանքերուն որով մարդոց կրօնափոխութիւն ընել տալ կ'ուզեն: Բայց ասիկա զրպարտութիւն է: Բողոքականք ոչ թէ այս օգնութիւնը կը պահանջեն, այլ, ինչպէս ըսինք, ուրիշ հասարակութեանց հետ հաւասար իրաւունք: Ճշմարիտ է որ իբր երեսուն տարիէ ի վեր Բողոքականք ճանչցուած են իբր զատ Ժողովուրդ, և անոնց բոլոր իրաւունքները երաշխաւորեալ են կառավարութեան կողմէն: Բայց հանդերձ այսու անուրանալի է նաև որ շատ տեղեր Բողոքականք զրկուած են իրօք այն իրաւունքներէն որոնց որպէս թէ տէր են: Այս պարագան յիշելով չեմ ուզեր կեղծոնական կառավարութեան բարեբար դիտաւորութեան վրայ կասկած յարուցանել, որպէս թէ կառավարութիւնը չուզեր կատարել իր խոստումը դէպ ի Բողոքականս. ընդհակառակն, դիտենք որ տեղական կառավարութիւններն են որ, մայրաքաղաքէն եկած մասնաւոր հրամաններուն հակառակ, կը զլանան Բողոքականաց իրաւունքը:

Ինդիլը սովորաբար Բողոքականաց թիւէն և վիճակէն կախում ունի: Ուր որ Բողոքականք բազմութիւն և ազդեցութեան տէր են, կրնան սովորաբար քիչ շատ ձեռք բերել իրենց իրաւունքները, թէպէտ յայտնի և սաստիկ հակառակութիւններ կրելով միւս Քրիստոնեայ Ժողովուրդներէն, որ կը կարծեն թէ Բողոքականք զատ ազդ կամ Ժողովուրդ ըլլալու իրաւունք չունին: Իսկ ուր որ Բողոքականք սակաւաւոր են, ինչպէս է շատ տեղեր, անոնց ամէն բան կը զլացուի:

Այս կէտը լուսաւորելու համար կ'ուզեմ յիշել մեծ քաղաք մը որ երեւելի նահանգի մը մայրաքաղաքն է, և ուր Բողոքականք շատ չեն թուով, բայց, թէ այն սակաւաւոր Բողոքականաց, և թէ մասնաւոր այն նահանգին այլևայլ մասերուն մէջ գտնուող Բողոքականաց պաշտպանութեանը համար, շատ կարեւոր է որ Բողոքականք աւանահանգին այն դիւսաւոր քաղաքին դաւառական Ժողովին մէջ երեւեցուցիչ մը, անգամ մը ունենան: Սակայն Բողոքականաց միշտ կը զլացուի այս արտօնութիւնը, թէպէտ քանի մը անգամ Կոստանդնուպոլսէն հրաման դացած է Բողոքականներէն ևս անգամ ընդունիլ: Յիշեալ նահանգին տեղական իշխանութեան ընդգիծութիւն ընելուն պատճառը միշտ սա է, Բողոքականք այնչափ քիչ են որ Ժողովին մէջ ներկա-

յացուցիչ մը ունենալու իրաւունք չունին:

Բայց այս փաստը որչափ զօրութիւն ալ ունենայ ինքնին, այս դէպքին մէջ տկար է սա կողմանէ որ բոլոր դաւառին մէջ Բողոքականք հաւանականաբար տեւի են քան զՅոյնս, և կաթոլիկներէն ալ նուազ չեն թուով, թէպէտ սովորաբար հասարակութեան մը թիւը մէջ կը բերուի, երբ Ժողովին մէջ անգամ ունենալու վրայ խօսք կ'ըլլայ, սակայն կառավարութիւնն իբրեւ ընդհանուր կանոն բռնած չէ այս պարագան, և աս անկէ յայտնի է որ Ժողովին մէջ անգամ ունենալու կատարեալ իրաւունք տրուած է Հակահաստնեանց, մինչ նոյն քաղաքին մէջ քան զնոսա բազմութիւն Բողոքականաց զլացուած է այն իրաւունքը, ըսուելով թէ Բողոքականք քիչուոր են: Ասիկա յայտնի անիրաւութիւն է Բողոքականաց, ուստի և պէտք է որ վերնայ, ինչպէս որ արդարութիւնը կը պահանջէ:

Ժողովին մէջ Բողոքականաց անգամ չունենալէն յառաջ եկած չարիքները հոս մի առ մի հաշուել աւելորդ է: Իւրաքանչիւր անհատ Բողոքական կը ստիպուի անձամբ երթալ իր դատը պաշտպանելու, և որովհետև շատ մարդ չի գիտեր թէ ինչ ճամբայ բռնելու է, կրնայ այնպիսի կերպով վարուիլ որով իր շահը մեծապէս կը վնասուի: Փանդի խեղճ մարդը կամ Ժողովին առջև իր դատը պաշտպանել ուզելով սովորութեան կամ կանոնի դէմ բան մը կ'ընէ, որով դատաւորը վշտանալով դանկ կը վռնեն, և դատը կը վճռուի անոր բացակայութեան ատենն ի վնաս նորա, և կամ Ժողովը քաղցրութեամբ լսելէն ետքը անոր դատը, քաղաքավարութեամբ մը կը ճամբէ զանի, երբ Ժողովին Քրիստոնեայ անգամներէն ոմանք, որ այլևայլ պատճառներով չեն կրնար անաշու դատաւոր ըլլալ, այնպիսի վկայութիւն մը կու տան, որ դատը բարբոսին կը դատենայ անպաշտպան Բողոքականին դէմ: Ուր, եթէ Բողոքականք Ժողովին մէջ յատուկ անգամ ունենան, այս վերջինը կրնայ խօսիլ ի նպաստ Բողոքականին, և չթողուլ որ անիրաւութիւն սպրդի:

Աս ալ յայտնի է որ Բողոքականաց վիճակն հիմա չարագոյն է քան եթէ ընաւ Քրիստոնեայ անգամ եղած չըլլար Ժողովներուն մէջ, քանզի Բողոքականաց կռիւներուն և դժուարութեանց մեծ մասն ուրիշ Քրիստոնեայ

ժողովրդոց հետ է : Չոր օրինակ , գիւղի մը Բողոքականները կ'ուզեն ժողովարան կամ դպրոց շինել : ուրիշ Բրիտանականացի ամէն կերպով կը ջանան արգելք ըլլալ անոնց իրենց նպատակն յառաջ տանելու , և որովհետեւ չեն համարձակիր բացայայտ ըսել թէ չեն ուզեր այն շէնքերուն կառուցուիլը , շինութիւնը խափանելու համար ուրիշ պատճառներ կը հնարեն , զոր օրինակ թէ Բողոքականացի կանգնելու շէնքը շատ մօտ է իրենց եկեղեցւոյն , կամ թէ գիւղը պէտք չունի այնպիսի հաստատութեան մը , այլովքն հանգերձ : Եւ երբ խնդիրը կառավարութեան ժողովին առջև կը հանուի , միւս Բրիտանական հասարակութիւնք որ թուոյ , հարստութեան և ժողովին մէջ անդամակցութեան առաւելութիւններն ունին՝ կը յաղթեն Բողոքականացի որ քիչուոր և ընդհանրապէս աղքատ և անօգնական են :

Բողոքականի մը եղած անիրաւութեան վրայ քանի մը օր առաջ ինծի հետեւեալը պատմուեցաւ : Տեղւոյ մը Լուսաւորչականք Բողոքականէ մը 1279 Մահմետական տաւոյն տուրքէն մնացորդ կը պահանջէին , պնդելով թէ անոր արձանագրութիւնը դեռ իրենց քով էր , իսկ Բողոքականը կը ցուցնէր թէ ինք 1275 էն ի վեր Բողոքականացի արձանագրութեանը մէջ էր , և թէ այն թուականէն ի վեր բնաւ յարաբերութիւն ունեցած չէր Լուսաւորչական հասարակութեան հետ : Բայց Լուսաւորչականք իրենց խօսքը քալեցնելով բանտարկել կու տան խեղճ Բողոքականը որ երաշխաւոր տալով կ'ազատի , Շատ հաւանական է որ այս մարդը վերջապէս պիտի ստիպուի կատարել Լուսաւորչականացի անիրաւ պահանջումը , քանզի իր իրաւունքը լսել տալու անկարող պիտի ըլլայ :

Ուստի , եթէ ժողովոց անդամները Մահմետական միայն ըլլային , արդարութիւն գտնելու աւելի մեծ յոյս պիտի ըլլար Բողոքականացի : Արդարեւ իսկ , շատ անգամ Բողոքականք կ'ազատին մարդասէր միջամտութեամբ Մահմետականացի որ ուրիշ շահ չունին բայց արդարութիւն եղած տեսնել :

Բայց անպատեհութեանց դարման ան չէ որ կառավարութեան արդի լուսաւորեալ քաղաքականութիւնը փոխուի , որով բոլոր Բրիտանական հասարակութեանց արտօնութիւն արուած է իրենցմէ անդամ ունենալ ժողո-

վոց մէջ , այլ պէտք է որ ուղղուն Բողոքականացի շնորհուած արտօնութեան զեղծումները ուր որ կը գրանուին : Ես այս խնդիրն այսպէս համառօտիւ կը պարզեմ Լեւոնդ Հերալտի սիւներուն մէջ , յուսալով թէ կայսերական կառավարութեան լուսաւորեալ անդամները Բողոքականացի պահանջման արդարութիւնը պիտի ճանչնան և կատարեն :

Եթէ Բողոքականութիւնը յառաջ կ'երթայ և կը տարածուի , պատճառն այն չէ որ Բողոքականք կառավարութեան կողմէն աւելի արտօնութիւն կ'ընդունին քան ուրիշ հպատակ աղքերը , այլ անոր յառաջագիմութիւնը բնական հետեւանք է Աւետարանական սկզբանց մարքութեանն ու զօրութեանը :

Ք.

ՇԱՄԱԽԻՆ ՆԱՄԱԿ ՄԸ

Արդարեւ ամենայն ինչ աշխարհիս երեսին փոփոխական է : Ով որ մինչեւ 1858 թուականը Շամախու յաջողաբոյլ յառաջադիմութեան ծանօթ էր եւ նորա օր ըստ օրէ ծաղկելուն տկանատես , երբէք պիտի չկարծէր , թէ նա այսքան շուտ սոսնալու էր մի այդպիսի տխուր վիճակ , Շամախին երբեմն յառաջ էր մղում առեւտուրով եւ աճում նորեկ բնակիչներով , սակայն 1859 ի երկրաշարժը անչքացրուց քաղաքը եւ դարձրուց նորա բախտի անիւները յետ : Հոսկ յետոյ երկրաշարժի պատճառաւ կառավարութեան Շամախիէն Բագու տեղափոխուիլ , եւ 1869 թուականի երկրաշարժը կտրելով նորա առեւտուրի ցուպը ձգեցին նրան աւելի խոր թշուառութեան մէջ : Իսկ 1872 թուոյ ամենաստատիկ երկրաշարժը աւերակ դարձնելով քաղաքը մարեց գրեթէ նորա կեանքի յառաջադիմութեան վերջի կայծը , թողելով նորա յոյսերը փլատակների ներքեւ , մինչեւ մի ամենավերին զօրեղ ձեռք կարողութիւն յարուցանէ նրան , եւ վերստին ուղղէ Շամախիցիների դրութիւնը : Այս վերջի անբուժելի հարուածից յետոյ քաղաքիս բնակիչներից շատերը ըստ մասին անկարանալով տեղա իւրեանց ապրուստը ճարելու , եւ ըստ մասին երկրաշարժի երկիւղից ստիպուած չուեցին շրջակայ քաղաքները , որոնք իւրեանց համար մի աւելի ապահով ապրուստ : Այն օրինակին հետեւեցին եւ մեր Շամախու Աւետարանական Հայ ընկերութեանց տնայնք որ փոքր ի շատէ կարողութիւն ունէին չուելու , եւ հազամանքները ներում էին . իսկ միւսները կամայ ակամայ հնազանդելով իւրեանց տխուր վիճակին , յանձնեցին իրանց Ամենակալի խնամարկութեան եւ մնացին Շամախու

աւերակների մէջ երրորդ անգամ նորոգելով իւրեանց բնակութիւնը 15 տարւոյ ընթացքում :

Մի նոր կանաչող ընկերութիւն , ինչպէս մեր Շամախու Աւետարանական Հայ միաբանութիւնն է , կարօտ է նոր եւ թարմ ուժերի , բայց նորա դրամական կարողութեան նուազելը քիչ արգելք չէ նրան իւր բարի նպատակներից յետ պահելու : Այսու ամենայնիւ չնայելով նա իւր չքաւորութեան եւ սակաւութիւն լինելուն , պահում է տակաւին իւր անհրաժեշտ կարիք , տղայոց եւ օրիորդաց դպրոցներ , չխնայում իւր օգնութիւնը եղբարց այն որբերից եւ այրիներից , որոնց անհայրերը մնալով աւերակների տակ թողին նրանց թշուառ դրութեան մէջ : Այս ամէն ծանրութիւնները ընկած են այժմ ոչ աւելի քան թէ վաթսուհ գերդաստանաց ուսերի վերայ , որոնց մէջ լինելով այնպիսիք , որ հագիւթէ կարողանում են իւրեանց ապրուստը հայթհայթել : Թէեւ մեր մարմնավոր կառավարչութեան վիճակը , ինչպէս պատմեցինք , նախանձելի չէ , բայց կարգաւոր Աւետարների թերթերի մէջ Տաճկաստանի սովալուկների վերայ , պատճառ չունինք մեր վիճակից դժգոհ լինելու , մինչ տեսնում ենք թէ երկրիս երեսին աւելի քան Շամախիցիները ցաւալի վիճակի մէջ գտանուող մարդիկ եւս կան եղել : Այդ ողորմելի սովատանջների ցաւալի լուրերը ընկերութեանս վրայ խորին տաւառութիւն անելով ստիպեցին նրան դռնէ մի դուռ նաքեայ օգնութիւն հասուցանել այն տաւապեալներին : Մեր Բագուայ եղբարք իւրեանց ժողովուած օգնութիւնը յիշեալ սովեւեաց համար ուղարկել են արդէն Յարգոյ Հայաստանու Մեղուի խմբագրին եւ խնդրել հասուցանել նոյն ըստ պատկանելոյն : Առաջի անգամ երբ ծանուցում եղաւ մեր մէջ Տաճկաստանի սովատանջների համար , մեզանից իւրաքանչիւրը , մեծ ու փոքր , մարդ ու կին , սրտի ուրախութեամբ զոհեց , որքան կարող էր , իւր աղքատ քոսից ու ժողովուեց 110 մանէթ (մէկ մանէթը իբր 18 դահեկան է) : Մեր Դուռայ բնակող եղբարցից եւս ստացանք այս նպատակի համար 35 մանէթ . ընդ ամէնն է 145 մանէթ , որը ինչպէս մի ջնջին լումա , բայց կարեկից սրտերից բղխած պտուղ , ուղարկում ենք բարերար Աւետարների խմբագրին ու խոնարհաբար խնդրում ձերդ յարգելութեան անյապաղ հասուցանել նոյնը այն մասնա-ժողովի ձեռք , որուն յանձնուած է հոգաբարձութիւնը բաժանելու սովատանջների համար ամէն երկրէ ստացուած օգնութիւն :

ԵՄՄԱՆՈՒԷԼ ՓԵՐՐՈՒՏԱՂԵԱՆՑ

Շամախի , 11 մարտ , 1875

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ապրիլ. 23 ըստ Յուն., և Մայիս 5 ըստ Լատ. 1875

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Անցեալ շաբթուան մէջ բարձրապատիւ Էնսատ փաշա եղարքոս անուանուեցաւ փոխանակ Հիւսէյին Աֆէն փաշայի, Ալի Սալիկ փաշա անուանուեցաւ պատերազմի պաշտօնեայ, և Բաուպ փաշա անուանուեցաւ ծովային զօրաց պաշտօնեայ: Այս վերջինը ճամբան էր Եէմէն երթալու, և հեռագրով ետ կանչուեցաւ: Նաև նախկին եղարքոսը Հիւսէյին Աֆէն փաշա Զմիւռնիոյ, և ոստիկանութեան պաշտօնեային Հիւսնի փաշա Իկոնիոյ կուսակալ անուանուեցան: Բրիգրէնտի կառավարիչը Ահմէտ Համտի փաշա ոստիկանութեան պաշտօնեայ անուանուեցաւ:

— Լեւանդ Հերալա կ'ըսէ թէ տէրութեան պէսքէն որ արդէն կը պատրաստուի պաշտօնէից ժողովին քննութեանը յանձնուելու՝ հաւանականաբար իբր 5,000,000 լիւրայի բաց պիտի ցուցնէ:

— Քիչ օր առաջ արտաքին դործոց պաշտօնեային Սաֆվէթ փաշա հացիկերայթ տուաւ Ամերիկայի նախկին դեսպանին միադրը Պօքքըն, որ մօտերս, իբր Ամերիկայի դեսպան, Բեդրոպուրկ պիտի երթայ: Հացիկերայթէն ետքը վաւերացուեցան յանցաւորներն յանձնելու դաշնագրութիւնը և մէկ տէրութեան հպատակին միւս տէրութեան հպատակ ըլլալուն վերաբերեալ դաշնագրութիւնը: Այս երկու դաշնագրութիւնները մօտերս հաստատուած էին յիշեալ երկու տէրութեանց մէջտեղ: Պարսից դեսպանը Մօհսին խան ևս խընչոյք տուած է միադրը Պօքքըն:

— Գերմանիոյ Հին Կաթոլիկներուն կողմէն չորս պատգամաւոր մօտերս Կոստանդնուպոլիս գալով Յունաց պատրիարքին նամակներ բերին, որով կը հրաւիրուի պատրիարքը Յունաց եկեղեցւոյն կողմէն երեսփոխաններ զրկել Հին Կաթոլիկներուն ժողովին որ առաջիկայ Օգոստոսի մէջ պիտի ըլլայ Գերմանիոյ Պոնն քաղաքը:

— Բիւթանական Միութեան Ժողովը սկսաւ Կոստանդնուպոլիս մայիս 1 ին:

— Կ'ըսուի թէ Պոննայի մէջ միայն կորսուած է 80,000 անասուն այս տարուան ձմեռուան եղանակին:

— Դամասկոսի մէջ Անգղիացի հիւպատոսը սպաննել ուղող Մահմետականաց մին վեց տարի թիալա-

րութեան խիստ աշխատութեան դատապարտուած է:

— Նամակէ մը կը տեղեկանանք որ սովը դեռ սաստիկ է ի Մուրատաց եւ շրջակայ գիւղերը: Թիւրքմէն գիւղին մէջ ցորենին քոռը 85 դակեկանի կը ծախուի, եւ ժողովուրդն ապուրիկ ցորեն կը գնէ այս գնով, յուսալով թէ մետաքսի բերքէն եւ հունձքէն ետքը կարող պիտի ըլլայ վճարել: Կ'ըսուի թէ Հայոց Պատրիարքարանէն բաւական ստակ շրջուած է, եւ թէ այն ստակէն 5,500 դակեկան բաժնուած է 160 ընտանեաց ի Թիւրքմէն գիւղ, այսինքն մարդ գլուխ 10 դակեկան: Բաւական գումար մ'ալ բաժնուած է կարօտեցող ի Մուրատաց, Արնալք, Կէօլտաղ եւ Չալիարա: Մուրատացի մէջ բաժնուած ստակէն 240 դակեկան տրուած է Աւետարանական Հայ կարօտեցող:

Սովի Անգղիական մասնաժողովը 50 ոսկի տուաւ յիշեալ գիւղերուն համար:

— Միադրը Պարոս ասորի 16 թուականով Կեսարիայէն գրելով Կեստեւալ տեղեկութիւնը կու տայ մինչեւ ըստ եւրոպացոց ասորի 1 բաժնուած օգնութեան վրայ: Մինչեւ յիշեալ թուականը Կեսարիոյ քաղքին մէջ օգնութիւն ընդունողներուն թիւը կը հասնի 11,585, որոնց 8,875 ը Մահմետական է, 2,228՝ Հայ, եւ 282՝ Յոյն: Եթէ օգնութիւն ընդունող բոլոր այս անձանց տուններուն մէջ գտնուող ուրիշ աղքատներ ալ հաշուեն, վերոյիշեալ թիւը 16,000 ը կ'անցնի: Յիշեալ օգնութիւնէն զատ տուած ենք, կ'ըսէ, նաեւ 54 լիւրայի հաց մեր դուռը եկող աղքատաց, եւ 240 լիւրայի հանգեր: Այս ստակով 1,500 հոգի բարորակ կամ ըստ մասին հագուեցուցած ենք: Կեսարիոյ մէջ մինչեւ վերոյիշեալ թուականը հացի համար սըրուած ամբողջ գումարն է 2,050 լիւրա:

Մինչեւ նոյն թուականը 10 խումբ անձինք շրջուած են լոկ Կեսարիայէն գիւղերէն մէջ ստակ բաժնելու: Այս խումբերէն Յին տեղեկագիրները կը ցուցնեն որ, ընդ ամէնը 112 գիւղ օգնութիւն ընդունած է, եւ ասոնց մեծ մասը՝ երկու անգամ, ուսմանք նաեւ երեք անգամ, այլք՝ մինչեւ չորս անգամ: Մինչեւ ասոր 1, այս գիւղերէն մէջ օգնութիւն ընդունողներուն թիւն է 49,976, որոնց 17,000 ը Մահմետական էր: Վերոյիշեալ խումբերէն զատ որ ստակ բաժնելու կ'երթան ուսմանք նաեւ ստակ բաժնող մասնաժողովներ Նիկոն, Ագսէրայ, Սունկուրու, Եողլատ, Բուսուրկին, Կէմէրէք, Մուհմետուն եւ Էվէրէք: Եթէ բոլոր ասոնցմէ տեղեկագիրներ ընդունուին, պիտի տեսնուի թէ Անգղիական մասնաժողովն աւելի քան 70,000 հոգւոյ օգնած է: Հիմա ամէն կարելի հոգ կը տանինք այլ եւս ստակ չտալ անոնց որ կրնան առանց օգնութեան ապրիլ: Բայց եւ այնպէս տակաւին շատեր կան որ ժամանակ մ'ալ օգնութիւն ընդունելու պէտք ունին, ապա թէ ոչ կը մեռնին անօթութեան:

Յունուարի 9էն մինչեւ ասորի 15, Անգղիական մասնաժողովոյն նպատակը Մարսուանու հիւանդանոցն ընդունուած հիւանդաց թիւն է 262, որոնց 254 ը բժշկուած եւ 8 ը միայն մեռած է: Գրեթէ

շարունակ հիւանդանոցին մէջ հիւանդաց թիւն էր 50:

Սովի Անգղիական մասնաժողովին մինչեւ ցարդ ընդունած ստակն է 21,997 Անգղիական լիւրա:

ԵՒՐՈՊԱ

Անգղիոյ մէջ ստորագրութիւն մը բացուած է օգնութիւն ժողովելու համար ի նպաստ Յակոբիկեան Ասորոց պատրիարքին, որ Միջագետաց մէջ դպրոցներ պիտի բանայ իր ազգին համար: Ի մէջ այլոց Վիթթորիա թագուհին 50 լիւրա տուած է:

— Աւստրիոյ կայսրը մօտերս թուրքիոյ սահմաններէն անցնելով, Պօնայի կուսակալ Տէրլիշ փաշայէն զինուորական պատուով ընդունուեցաւ:

— Հնդկստանի մէջ Պարօտայի բնիկ իշխանը որ մօտերս ամբաստանուեցաւ թէ իր քով գտնուող Անգղիոյ երեսփոխանը թունաւորել ուզեց, ինք զինք արդարացուցած է: Սակայն դէշ կառավարութիւն ընելուն համար աթոռէն վար առնուած է, և երկիրն Անգղիացի պաշտօնէի միջոցաւ պիտի կառավարուի:

— Կը վախցուի թէ Անգղիոյ Հնդկաստանի և Պիրմահի թագաւորին մէջտեղ պատերազմ պիտի սկսի:

ՄԱՍՆԱՌԻ ԾԱՆՈՒՅՈՒՄ

Պատիւ ունիմք ծանուցանել որ թէ Միսիօնարական տարեկան ժողովի և թէ Բիւթանական Միութեան ժողովի առթիւ մօտերս դրսերէն գալու եղող Պատուելի Միսիօնարաց, Երիցանց և Նուիրակաց մեղմէ առևտուր բրած ատենը հարիւրին 25 զեղչ պիտի ըլլուի մեր զեղչի պայմանաժամը անցնելէն վերջն ալ:

Ս. Մ. ՄԻՍՍՍԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ.

ԾԱՆՈՒՅՈՒՄ

Բնիկ Տրապիզոնցի Պ. Չաքարիա ձգնաւորեան Պահճէ գալու Շէյխ Խալամ խանի տակ թիւ 4 խանութիւն կը վաճառէ չափաւոր գիներով Ամերիկայի ոճով շինուած ամէն տեսակ քրաքըր և պարսիմաթ:

Պ. Չաքարիա պատրաստ ըլլալով ամէն շանք ընել յաճախողները գոյննելու, կը յուսայ ինք ալ փոխարէն անոնցմէ քաջալեւոյն:

Ամերիկայի միսիոնարաց ընկերութեան կողմէն Խալաքիւր Ծ. Ք. Կրին

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵՆՆ
Չազմագնելաւ, Յակոբեան խան, Թիւ. 12.